

TOMMI E. VIRTANEN

KNIPI

Kuinka vangita perhonen

TAMMI

TOMMI E. VIRTANEN

KNIPI

Kuinka vangita perhonen

TAMMI

HELSINKI

Tämän kirjan kirjoittamista ovat tukeneet WSOY:n kirjallisuussäätiö sekä Suomen tietokirjailijat ry.

Ensimmäinen painos

Kuvat: Kristian Stierncreutz, Knipin kotialbumi

© Tommi E. Virtanen ja Tammi 2025

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

ISBN 978-952-04-6709-8

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut:

tuotevastuu@tammi.fi

SISÄLLYS

OSA I

”Sivellinvetoja”

LUKU I	Sukuni naiset	13
LUKU II	Ongelmanuori.....	34
LUKU III	Egotripillä	54
LUKU IV	Perheen perintö	100

OSA II

”Aina matkalla jonnekin”

LUKU V	Matkustaja.....	117
LUKU VI	Menestyksen aika	134
LUKU VII	Keikkamies	150
LUKU VIII	Vielä koittaa uusi aika	162
LUKU IX	Vaiheita ja ruhjeita.....	181
LUKU X	Minidisc täynnä hittejä.....	190
LUKU XI	Anna Puu.....	204
LUKU XII	Levyt eivät valmistu, ne julkaistaan	217

OSA III

”Sä maalaat pilviä meren yllä”

LUKU XIII	On olemassa asioita	227
LUKU XIV	Egotripin paluu	241
LUKU XV	Pyörä on keksittävä aina uudelleen.....	259
LUKU XVI	Soolouralle.....	271
LUKU XVII	Auki.....	284
LUKU XVIII	Haasteiden sinfonia.....	294
LUKU XIX	Ympyrä sulkeutuu.....	309
LUKU XX	Väripaletti.....	318
	Kiitokset	331

*"Sillä kaikki mitä ihminen tekee,
tulisi tehdä ilosta."*

Mikael Stierncreutz

OSA I

”Sivellinvetoja”

Prologi

Kävelemme Mannerheimintietä. On lämmin elokuinen loppukesän päivä. Kuulen raitiovaunujen kirskahtavan. Äiti pitää minua kädestä, ja kaikki on hyvin.

Yhtäkkiä joku huutaa jotain. En ymmärrä, mitä tapahtuu. Näen isän lyhyhistyvän maahan.

Minut viedään talon kellariin, johonkin huoneeseen. Siellä on vessa, joka on likainen. En ymmärrä mitä tapahtuu. Tila on täynnä vieraita ihmisiä.

Jotain kauheaa on tapahtunut, eikä kukaan kerro mitä.

LUKU I

SUKUNI NAISET

Olen kasvanut vahvojen naisten ympäröimänä. Kun äitini oli nuori, hän oli yksi maamme kuuluisimmista valokuvamalleista. Hänen perheensä muodostivat mummini Gerda ja tätini Anita. Naistenlehdissä kirjoitettiin, kuinka sisarukset May-Britt ja Anita olivat toistensa parhaimmat ystävät.

Vaarini **Lauri Seitava** eli Lasse-vaari tai mofa, niin kuin ruotsiksi puhuttaessa sanottiin, kuoli kun olin vielä pieni. En muista hänestä paljoa. Mummini eli viimeiset vuosikymmenensä yksin Tunturinkadun asunnossaan Töölössä.

Anita oli oopperadiiva ja kosmopoliitti. Hän eli taiteelleen. Hänellä ei ollut lapsia, joten hänkin eli käytännössä yksin koko elämänsä.

Moni varmaan ajattelee, että nimeni Knipi tulee siitä, ettei kukaan kavereistani osannut tai jaksanut sanoa vaikeaa etunimeäni sellaisenaan oikein. Tai siitä, että Egotrippi-yhtyeen kundeille piti keksiä vetävät popnimet: **Mikki, Pide, Aakku, Skele** ja Knipi.

Ei, sain nimeni siitä, että olin kova nipisteleeseen, kun olin ihan pikkuinen. ”Knip inte!” sanoi ruotsia puhuva äitini minulle. Knipi. Siitä se tuli, äitini antamana, kun olin yksivuotias. Näin äitini on minulle kertonut ja näin hän kertoi sen jo naisten-

lehdissä, joissa hän esitteli ainoaa poikaansa. Olin ensimmäisen kerran lehdessä jo yksivuotiaana. Jutussa mainitaan **May-Britt Stierncreutzin** poika Knipi.

Knipi oli suomenkielisissä ympyröissä myös huomattavasti helpompi kuin Zachris. Koko ristimänimeni on **Zachris Alexander Stierncreutz**. Aika erikoinen nimi Suomessa, ja olenkin joutunut selittelemään sitä läpi elämäni.

Nimeni tulee ruotsinkielisen Stierncreutzin suvusta. Itse asiassa minulla on yksi täyskaima esi-isä, vuonna 1817 syntynyt **Zakarias Alexander Stjerncreutz**. Hän oli Venäjän keisarikunnan laivaston kontra-amiraali.

Pidin nuorempana enemmän Alexander-nimestä. Minua kutsuttiin Alexanderiksi kouluaikoina, mutta aika nopeasti sekin muuttui taas Knipiksi. Armeijassakin minua kutsuttiin Knipiksi, joten siihen oli totuttava.

Kun olin neljävuotias, tapahtui jotain yllättävää. Isäni kuoli vain 40-vuotiaana vuonna 1976. En muista isästäni paljoakaan, mikä on aina häirinnyt minua. Lapsuuden ydinperheeni muodostimme sen jälkeen minä ja äitini.

Isäni kuolema on jättänyt arven, joka on vaivannut minua läpi elämäni. Siitä on toisinaan vaikea puhua.

Elimme siis äitini kanssa kahdestaan koko lapsuuteni. Hänen merkityksensä minulle on ollut erittäin voimakas. Hän oli uskomaton ja hyvin poikkeuksellinen ihminen. Todennäköisesti ajattelet, että niinhän jokainen poika sanoo äidistään. Mutta äitini kaltainen persoonallisuus todellakin oli jotain täysin poikkeuksellista sotien jälkeisessä Suomessa, jossa elettiin nöyrästi ja niukasti, oltiin Neuvostoliiton ikeessä ja kaukana lännestä.

Äitini, May-Britt Seitava, oli kansainvälinen malli ja näyttelijä, jota seurattiin suomalaisissa aikakauslehdissä läpi 1960- ja 1970-luvun. Kun synnyin 10. Huhtikuuta 1972, äitini halusi

vetäytyä muotimaailmasta. Siihen mennessä hän oli kiertänyt ympäri maailmaa niin yksin kuin isäni kanssa. Nyt hän halusi viettää rauhallista kotielämää. Olen perinyt äidiltäni saman ominaisuuden. Haluan vetäytyä perheeni pariin. Vaikka välillä uppoudunkin työhöni suorastaan maanisesti, olen hyvin perhekeskeinen ihminen. En viihdy mitenkään erityisen hyvin ilta-humussa, vaikka on minussa sosiaalinenkin puoleni.

Meillä oli äitini kanssa hyvin läheinen suhde. Se kesti puoli vuosisataa. Äitini oli vahvasti läsnä elämässäni, ja asuimme hänen elämänsä viimeiset parikymmentä vuotta samassa piha-piirissä Laajasalossa, missä äitini asui yli viisikymmentä vuotta. Äitini kuoli heinäkuussa 2022. Olin pari kuukautta aiemmin täyttänyt viisikymmentä ja minun oli hyväksyttävä se, että minusta tuli sukuni vanhin.

Äitini kuolema oli minulle raskas menetys, jota olen joutunut käymään läpi viimeiset pari vuotta. Koko prosessi ja surutyö ovat vieneet minulta hetkeksi luovuuden, ja laulujen kirjoittaminen on ollut vaikeampaa kuin koskaan.

Tämän kirjan piti kertoa elämäntarinani ohella luovuudesta ja biisien kirjoittamisesta, mutta minusta tuntuu, että tämä taitaa kertoa enemmänkin luovuuden menettämisestä ja kirjoittamisen vaikeudesta. Luonnollisesti kaikki perustuu minun muistikuvilleni ja kokemuksilleni, ja tarinat olisivat erilaisia jonkun toisen kertomana.

Erikoisempi perhe

Kansainvälisyytensä ansiosta May-Britt Seitavan nimi tunnettiin ulkomailla mallipiireissä hyvin. Hän työskenteli jo parikymppisenä Pariisissa *Vogue*-lehden mallina 1960-luvun alkupuolella. Kotimaassa hän näytteli myös muutamissa elokuvissa.

Esimerkiksi **Maunu Kurkvaaran** elokuvassa *Porquai?* (1965) hän näytteli ranskaksi pääosaa. Äitini voi nähdä myös **Jörn Donnerin** elokuvassa *Täällä alkaa seikkailu* (1965).

Läpi 1960-luvun äitini viihtyi enemmän Manner-Euroopassa, missä mallikuviot olivat. Pariisi ja Amsterdam olivat pisimpään hänen kotikaupunkejaan, mutta myös Espanjassa hän viipyi jonkin aikaa. Hän harmitteli monesti sitä, kuinka juuri Amsterdamissa hänen laaja vinyylikokoelmansa varastettiin. Kotimaassa naistenlehdet seurasivat äitini töitä ja elämää.

1960-luvun puolessa välissä äitini tapasi isäni, **Mikael Stierncreutzin**, ja se oli salamarakkautta ensisilmäyksellä. Tarinan mukaan he menivät naimisiin parin viikon jälkeen ensitapaamisesta. Sen jälkeen lehdet seurasivat julkkisparin rakkaustarinaa. Ei ihme, sillä olihan isäni arvostettu taidemaalari.

Olen äitini kuoleman jälkeen käynyt läpi hänestä kirjoitettuja lehtijuttuja. On mielenkiintoista lukea noita artikkeleita, koska aina paljastuu sellaisia asioita, joita hänen kanssaan ei käsitelty. Yllättäviäkin juttuja, joissa myös minä olen mukana.

Kun May runsas vuosi sitten tuli vauvan kanssa synnytyslaitokselta, hän huomasi olevansa todellisen huutokaupan keskipisteenä lehtien tehdessä ostotarjouksiaan hänestä ja vastasyntyneestä. Stierncreutzit hämmentyivät, herkkiä kun ovat, eivätkä tienneet mitä vastata. Asian ratkaisi Knipi itse saamalla nuhan, jolloin tapauksen uutisarvo oli mennyt.

Viidentoista kuukauden ikäinen Knipi on keskipiste, jonka ympärillä Stierncreutzien elämä tällä hetkellä pyörii: Knipi on saanut uuden hampaan, Knipi on oppinut kävelemään, Knipi veti taas kaikki tavarat lattialle.

Eeva-lehti vuonna 1973 julkaistussa jutussa ”May-Britt & Mikael – ’Mallin ja taiteilijan avioliitto’” (Teksti: Marjatta Soras)

Lehtijutussa kuvaillaan uuden perheen auvoista arkea, jota leimaa taiteilijan epävarmuus. Isäni taulut ja äitini satunnaiset mallintyöt rahoittivat perheen elämän, mutta ilmeisesti ne eivät kuitenkaan olleet varmoja rahavirtoja. Isäni puhuu jutussa apurahojen tarpeellisuudesta. Minä olen artikkelissa kuitenkin keskiössä, ja vanhempani vaikuttavat hyvin onnellisilta.

Jutussa isäni tyyliä taiteilijana luonnehditaan ”lyyrillis-naturalistiseksi”. Toimittaja innostuu kuvaamaan isäni maalauslauseja suorastaan runollisesti:

Viime vuosien aikana ovat autereiset pilvet, meri ja sen rantaviiva olleet hänen toistuvat aiheensa. Nämä pilvet eivät ole Laajasalon taivaanrantaa, vaan muistista syntyneitä.

Isä itse kuvailee maalaamistaan näin:

Näin niihin tulee enemmän minua itseäni. Muistikuva on minulle voimakkaampi kuin todellisuus. Pilvitaivas on avara, suuri ja vapaa. Se kiehtoo minua. Olen usein miettinyt, miksi maalaan juuri pilviä, mutta en ole löytänyt vastausta. Siitä saavat jälkipolven taidehistorioitsijat ottaa selvän.

Jutun lopussa toimittaja kuvailee vanhempieni rakkaustarinaa kauniisti. Isäni loppukaneetti kruunaa kaiken, kun tietää, miten vähän aikaa he saivat toistensa kanssa enää elää.

May katselee sormessaan olevaa alkukantaisen näköistä messinkisormusta, jonka Mikki on hänelle tehnyt. Idea siihen syntyi, kun raaka-ametisti, josta Mikki yritti hakata sormukseen kiveä, murtui, ja hän alkoi pyöritellä kädessään olevaa, kehykseksi tarkoitettua messinkilanganpätkää.

Se on taiteilijan lahja rakastetulleen, jonka hän rinnastaa tauluun tai päinvastoin: "Taulua täytyy rakastaa kuin vaimoa. Mitä kauemmin sen kanssa elää, sitä enemmän siihen kiintyy."

Isäni oli ilmeisesti hyvin herkkä ja romanttinen sielu.

Kuten jutusta voi päätellä, äiti halusi keskittyä kotielämään, vaikka aktiiviura mallina oli ohi ennen vuotta 1972. Kun minä synnyin, hän teki mallin töitä vain kotimaassa. Molemmat olivat nähneet jo niin paljon tahoillaan, että he nauttivat minun syntymääni seuranneesta seesteisemmästä elämästä ja perhe-
rauhasta.

Isäni kuoleman jälkeen äiti lopetti pitkälti työnteon mallina. Ainakaan hän ei enää entiseen tapaan ollut aktiivisesti mukana siinä maailmassa. Muistan, että äitini oli aina kotona, kun olin nuori. Hän ei käynyt juuri missään. Ajattelin usein, että voi vitsi kun hän nyt joskus lähtisi jonnekin. Kaikkien muiden lasten vanhemmat kävivät ulkona, ja he saivat olla yksin kotona, mutta mun mutsi oli aina himassa.

En muista kokeneeni, että äiti olisi haikaillut nuoruuden mallinaikojen pariin. Hän oli jo kolmekymppinen, kun sai minut. Noihin aikoihin mallintöitä ei varmastikaan ajateltu samanlaisena urana kuin nykyään. Ja olihan äitini mukana kaiken näköisissä muissa hommissa. 1980-luvun puolessa välissä hän teki silloin tällöin Hesarin muotitoimistolle kuvaussihteerin hommia. 1990-luvulla hän oli vaatekaupassa töissä, toimi Vatevan hallituksessa ja järjesti Vatevan muotinäytöksiä. Hän oli myös mallien edustajana luottamustehtävissä muotimaailman etujärjestössä.

Lapsuuden muistoissani äitini on rakastava ja lämmin ihminen, mutta hänen työminänsä taas oli aivan erilainen. Kun olin

katsomassa äidin muotinäytöksiä, olin eturivissä. Muistan ihmetelleeni, että miksei hän katso minua. Ihan ymmärrettävistä syistä hän ei katsonut, mutta silloin se tuntui vähän oudolta.

Äidissä oli myös paljon taiteellisuutta. Hän oli suuri kuvataiteen ystävä. Kävin ihan pienestä saakka äidin kanssa museoisissa ja muistan nauttineeni näyttelyistä. Äitini oli tosi taitava piirtämään itsekin. Hänellä oli ihan viimeisiin päiviinsä saakka sellainen mökkikirja, johon hän piirteli mökiltä kukkia tai jotain näkymiä, kirjoitteli juttuja ja teki omia kesäkirjojaan. Äiti tykkäsi ideoita ja piirtää myös vaatteita. En tiedä toteutettiinko niitä suunnitelmia koskaan, mutta hänen kuolemansa jälkeen olen löytänyt paljon piirustuksia ja hahmotelmia vaatteista.

Jossain vaiheessa aloin tiedostamaan, että minulla on hie-
man erikoisempi perhe kuin monilla muilla. Mutsi oli aina
himassa ja Anita oli töissä oopperalla. Perheemme oli myös
ruotsinkielinen alueella, jossa ei juurikaan ollut suomenruotsalaisia. Kävin steinerkoulua, kun muut kaverini kävivät paikallista koulua. Väistämättähän siinä koki olevansa vähän erilainen. Yritin kompensoida sitä olemalla mahdollisimman tavallinen.

Tätini **Anita Seitava** oli oopperalaulaja. Hän oli töissä Kansallisoopperassa ja muun muassa Lahden ja Porin Oopperassa. Jossain vaiheessa hän työskenteli ulkomaillakin. Häinkin oli 1960- ja 1970-luvulla naistenlehtien taajaan seuraama julkisuuden henkilö. Se oli lapsena ihan jännää, mutta eihän sitä tullut ajateltua, kuinka erikoinen hahmo tätini oli. Minua harmittaa, ettei aikoinaan tullut juteltua musiikista enempää hänen kanssaan. Anita oli semmoinen persoona, että keskustelut vaativat aina oikean ajan ja paikan. Hän oli ystävä **Carolana, Mirjam Helinin** ja monien aikakautensa isojen nimien kanssa. Hänessä oli glamouria, jonka tajusin vasta paljon myöhemmin. Hän oli oikeasti ollut isokin stara.

Koska oopperamaailma oli tädin kautta aina läsnä perheessämme, se ei tuntunut mitenkään erikoiselta jutulta. Lapsena tuli käytyä katsomassa monet oopperaesitykset.

Olen ainoa jälkeläinen äidin perheen puolelta, joten tätini-kin otti minut vähän kuin omaksi pojakseen, varsinkin nuorempana. Äitini, tätini ja mummini kanssa olin ainoana lapsena koko naiskolmikon silmäterä.

Ilman isää kasvaneena minusta tuli varhain hyvin itsenäinen ja määrätietoinen. Murrosiässä olin kapinoiva teini, irrottauduin kaikesta ja halusin vain mennä omia polkujani. En varmasti ollut mikään maailman mukavin murkku. Hetkeksi aikaa yhteys perheeseen katosikin. Mutta kyllä me aina kaikki joulut ja juhlapyhät vietimme mummillai tai Anitan luona. Se oli meidän perhepiirimme.

Isäni puolen sukuun emme olleet paljoa yhteyksissä. Yhteydenpito katkesi sen jälkeen, kun isoäitini kuoli. En oikeastaan tiedä, minkä vuoksi. En tiedä, oliko äitini heihin yhteydessä, mutta itse en ollut hirveästi tekemisissä lapsena sen puolen suvun kanssa. Näin jälkeinpäin olen tutustunut pikkuserkkuihini uudestaan ja pidämme enemmän yhteyttä.

Isoisäni Helge tuli silloin tällöin kyläilemään ja me kävimme hänen luonaan, mutta esimerkiksi jouluja emme koskaan viettäneet yhdessä.

En silloin miettinyt asiaa enempää. Vasta aikuisena olen tajunnut, että olen ollut ainoa poika suvussa. Oikein hymyilyttää kun mietin, kuinka voimakastahtoisia tyypppejä kaikki sukuni naiset ovat olleet. Ei todellakaan mitään nyrkin ja hellan välissä olevia hahmoja. Mummita lähtien kaikki ovat olleet oma-aloitteisia ja moderneja naisia.

Oopperan kummitus

Se, että tätini oli kuuluisa oopperataiteilija, tuntui minusta aina hohdokkaalta. Muistan, kuinka istuimme oopperan takahuoneessa *Macbethin* jälkeen. Näytelmän maailma on ollut aina sellainen toinen maailma, johon on ollut kiva päästä. Sen vuoksi olen aina halunnut käydä katsomassa teatteriesityksiä niin kuin keikkojakin. Yhä vieläkin se on ihana irtiotto todellisuudesta. Voi olla siinä paikassa ja ajassa hetken aikaa, eikä mikään ulkopuolelta tule häiritsemään.

Teatterimaailma vei jo nuorena minut mukanaan. Se ruokki suuresti mielikuvitustani ja vaikutti siinä kehitysvaiheessa ajattelutapaani. Ooppera oli vanhojen tyyppien musaa, ja minä diggailin Iron Maidenin ja AC/DC:n kaltaisia äänekkäitä hevibändejä. Mutta se oli täysin oma maailmansa, mikä oli kiehtovaa.

Muistan yhä *Macbethin*. Kun menin käymään puoliajalla vessassa, käytävällä tuli vastaan esityksen haamu, joka juoksi pukuhuoneeseen. Olin hieman kauhuissani ja luikin nopeasti takaisin paikalleni. Olinko nähnyt oikean oopperan kummituksen!

Muistan hyvin myös **Tšaikovskin** *Joutsenlampi*-baletin, joka oli syvät jäljet jättänyt elämys.

Anita jäi eläkkeelle jo 1980-luvun lopulla, eli alle viisikymppisenä, niin kuin oopperalaulajat yleensä jäävät. Aika varhain tuo oopperamaailma sen vuoksi minunkin elämästäni jäi.

Muisti ja muistikuvat

Yksi ensimmäisiä muistikuviani on se, miten kaaduin pyörällä ja minulta lohkesi hammas. Asuimme Laajasalossa ja ajoin

pihan mäessä – aivan lähellä paikasta, jossa nytkin asumme. Meillä oli punainen Volvo Amazon, jolla isäni vei minut lääkärille.

Toinen irrallinen muistikuvani on kotoa. Meillä oli juhlat, ja luulin juoneeni tuoremehua, mutta se ei ollutkaan tuoremehua, vaan siinä oli jotain muuta, hieman vahvempaa seassa. Syljeskelin juomaa, kun isä tuli ja sanoi, että ”ei oo mitään hätää.”

Ensimmäiset selkeät muistikuvani siitä, että musiikki puhuttelee minua, ovat kolmen vuoden iältä. Löysin taannoin vanhoja kelanauhoja äidin kellarista. Olen niissä kolme neljävuotias ja lauleskelen täyttä päätä. Joskus kouluikäisenä äänitimme kaverini kanssa mankalle kaikennäköistä laulua ja soittoa. Tajusin, että olen kiinnostuneempi musiikista kuin kaverini, kun hakkasin rumpuja, eli kattiloita, niin tohkeissani.

Kotona kannustettiin luovuuteen. Äitini kuunteli paljon musiikkia. Simon & Garfunkelin ja Harry Belafonten laulut soivat vinyyleiltä ja kaseteilta. Sain joululahjaksi myös Beatlesin ja Cliff Richardin c-kasetit.

Olin löytänyt olohuoneen levyhyllystä vinyylit, jotka olivat kiehtovia esineitä komeine kansineen. Kaikki albumit olivat isäni peruja, koska äitini levyt varastettiin Amsterdamissa asunomurron yhteydessä, mitä hän aina jaksoi harmitella. Isältäni hyllyyn oli jäänyt myös vähän erilaista musiikkia edustava Black Sabbathin *Black Sabbath* -vinyyli. Se oli paljon rankempaa, mutta sen rytmisyys puhutteli.

Kun isä kuoli, en käsittänyt kunnolla mitä tapahtui. Minulla on vain sekava mielikuva tilanteesta, jossa isäni lyhyhistyi äkillisesti kadulle. En tietenkään ymmärtänyt siitä neljävuotiaana mitään.

Koko tilanne oli niin traumaattinen, että en muista juuri mitään tapahtuman jälkeisistä ajoista, esimerkiksi hautajaisista.

Miten lauluntekijä houkuttelee inspiraation esiin? Miksi luovuutta ei voi pakottaa?

ZACHRIS "KNIPI" STIERNCREUTZ (s. 1972) on laulaja-lauluntekijä, joka on kirjoittanut lukuisia hittejä ja jonka melankolisen tyylin tunnistaa jokainen suomalainen popmusiikin kuuntelija. Yli kolmenkymmenen vuoden urallaan hän on kirjoittanut satoja lauluja niin itselleen, Egotripille kuin Suomen eturivin pop-artisteille.

Knipi – Kuinka vangita perhonen kertoo lauluntekijän kipuilusta inspiraatiota etsiessä ja silloin, kun itsekritiikki meinaa syödä luovuuden. Samalla se kertoo merkittävän lauluntekijän pitkästä taipaleesta, suvun ja perheen vaikutuksesta, onnistumisista ja pettymyksistä, sekä eetoksesta, kun elämäntehtävänä on tehdä aina vain parempia lauluja.

www.tammi.fi

99.1

ISBN 978-952-04-6709-8

Pääillyksen suunnittelu: Zachris "Knipi" Stierncreutz ja Markko Taina
Pääillyksen valokuva: Kristian Stierncreutz